проєктування, хмарні сервіси, освітні платформи та цифрові середовища управління проєктами [2].

Проєктно-орієнтоване навчання з використанням цифрових інструментів визначається як перспективний напрям підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій. Цифрові середовища проєктної діяльності розширюють можливості організації навчального процесу, сприяють формуванню технологічного та критичного мислення, розвитку здатності до міждисциплінарної взаємодії. Такий підхід узгоджується із сучасними європейськими тенденціями модернізації технологічної та професійної освіти та відповідає викликам цифрового суспільства [3].

Література:

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація освіти і науки України. Київ : Педагогічна думка, 2020. 256 с.
2. Корець М. С. Проєктна діяльність у підготовці вчителів технологій : методичні аспекти. Київ : Освіта, 2019. 180 с.
3. Морзе Н. В. Цифрові технології у професійній підготовці майбутніх учителів // Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. № 2 (82). С. 10–18.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-668-6-35

ЦИФРОВА ІСТОРІЯ У ЧАСИ ВІЙНИ: НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗМІНИ ПАРАДИГМИ ІСТОРИЧНОГО ПІЗНАННЯ Й ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ІІІ РІВНЯ ОСВІТИ

Святець Ю. А.
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Сучасна російсько-українська війна для історика перестає бути лише об’єктом ретроспективного аналізу й перетворюється на безпосередній екзистенційний, методологічний та безпековий контекст щоденної дослідницької практики [2, с. 77]. Руйнування архівних установ, пошкодження пам’яток культурної спадщини, масове викривлення історичних фактів ворожою пропагандою, з одного боку, та поява неабияких обсягів цифрової інформації, з іншого, поставили перед історичною наукою низку ключових викликів [2, с. 77–78; 5, p. 21].

У цих умовах інструментарію класичної історичної науки стає недостатньо. Сфера історичного пізнання стрімкоподібно інтегрується з цифровими технологіями, що визначає нові стандарти документування, інтерпретації та збереження історичного знання [4].

Необхідність поглиблення цифрової грамотності майбутнього історика-науковця можна аргументувати чотирма ключовими чинниками воєнного часу.

Безпековий виклик і загроза джерельній базі. Без опанування сутності цифрових інструментів молодий науковець втрачає спроможність належно сформувати та надійно захистити джерельну базу свого дослідження в умовах гібридних ракетно-дронових та кібернетичних атак на фонди архівних, музейних, бібліотечних установ [1; 4], наукових видань, видавничих структур, що вимагає знання й впровадження жорстких протоколів збереження даних.

Зміна самої природи історичного джерела. В умовах війни сучасний дослідник новітньої історії має справу з масивами слабко структурованих цифрових даних (OSINT-фіксаціями, фото- й відеосвідченнями воєнних злочинів, дописами у месенджерах та соціальних мережах). Опрацювати такий об'ємний потік без належного розуміння й уміння застосовувати інструменти *Big Data*, тематичного моделювання чи геоінформаційного аналізу практично неможливо [6].

Виклик суверенітету історичної пам'яті. В умовах війни український аспірант мусить мати компетентності із коректного застосування критичного аналізу алгоритмів, розуміння природи «галюцинацій» ШІ, вміння верифікувати отримуваний контент, щоб кваліфіковано виявляти та дезавуйовувати імперські і комуністичні наративи ворога у висвітленні історії в Інтернет [7].

Транскордонність та інституційна гнучкість. В умовах вимушеного переміщення та дистанційної роботи актуалізується питання володіння міжнародними стандартами збереження й опису даних, що забезпечує безперервність наукового пошуку та відкриває шлях до повноцінної інтеграції аспіранта-історика у міжнародні дослідницькі проєкти [3, с. 206].

Цифрові технології сприяють продуктивній реалізації гуманітарного складника вищої освіти ІІІ рівня у забезпеченні безбар'єрності та інклюзивності історичного пізнання в умовах війни [9]. В Україні вже сьогодні навчаються аспіранти із числа учасників бойових дій, які отримали важкі поранення, ампутації, втрату зору, слуху чи порушення дрібної моторики, що робить актуальним ґрунтовний перегляд дослідницької інфраструктури. Цифровізація пом'якшує ці обмеження завдяки технологіям асистування. Системи HTR/OCR у зв'язці з екранними зчитувачами та ШІ-асистентами сприяють дослідникам з проблемами органів зору в самостійному опрацьовувані архівних документів. 3D-моделювання, просторовий аналіз у GIS та цифрові архіви створюють для ветеранів із порушеннями опорно-рухового

апарату цифрові платформи передумови для дистанційної джерелознавчої або археологічної аналітики. Голосове введення, алгоритми обробки природної мови (NLP) та промпт-інжиніринг дозволяють усувати бар'єри під час систематизації даних і написання текстів дисертацій. Цифровізація повертає ветеранам із різними типами інвалідності суб'єктність у науці, перетворюючи їхній унікальний бойовий досвід і цивільний інтелектуальний потенціал на потужний науковий ресурс для держави.

Застосування цифрових інструментів є запорукою відповідності сучасних українських історичних досліджень засадам відкритої науки [6]. В рамках традиційної джерелознавчої парадигми процес відбору та інтерпретації фактів часто через суб'єктивність створює простір для дослідницьких упереджень. В рамках же цифрової історії оперують вміщеними до хмарного середовища відкритими датасетами, корпусами цифрових джерел та аналітичними алгоритмами відповідно до принципів FAIR. Це забезпечує верифіковуваність та відтворюваність результатів. Застосування методології «дистанційного читання» та методів кількісного аналізу великих масивів даних дозволяють виявити системні патерни, які людське око при роботі з малими вибірками окремих документів не в змозі охопити [6, p. 190].

Конструктивна парадигма цифрової історії дає в розпорядження досліднику широкий арсенал сучасних ефективних практичних інструментів, що кардинально змінюють дослідницький стиль історика [7, p. 453]. Проте впровадження цифрових інструментів у вітчизняну академічну систему все ще наражається на серйозний внутрішній опір. В середовищі істориків побутує побоювання, що алгоритмічний аналіз та «дистанційне читання» підміняють традиційне глибоке осмислення змісту документів і уважний детальний аналіз текстів за допомогою нейромереж. Але точність результату технології полягає у вмінні історика як дослідника формувати конкретні запити з усвідомленням прогнозного принципу алгоритмів ШІ.

В умовах гібридної російсько-української війни здобувач наукового ступеня PhD історичного профілю має бути свідомий, що ворог застосовує ШІ для створення деструктивних загроз інформаційно-пізнавальному простору [8]. Окупант, переслідуючи мету ідеологічного та історичного виправдання воєнної агресії, системно застосовує цифрові технології задля фальсифікації джерельної бази. Володіння аспірантом-істориком *OSINT*-технологіями, вміння розпізнавати згенеровані ворожим ШІ підроблені текстові, аудіо– та відеосвідчення є нагальною компетентністю нинішнього дослідника історії. Сьогодні аспірант-історик має також усвідомлювати залежність певної частини мовних моделей нейромереж від світових датасетів, в яких історія України тривалий час була репрезентована файлами з імперськими та совєтськими наративами. Реальною є й психолого-етична проблема вивчення перебігу та наслідків воєнних дій. Здобувач має бути готовим до небезпеки психологічної травматизації в ході

імерсивного відтворення воєнних злочинів та руйнувань за допомогою технологій VR [7].

Формування цифрових компетентностей у програмах підготовки докторів філософії за спеціальністю «Історія та археологія» нині стає об'єктивною вимогою воєнного часу, що забезпечує суб'єктність української історичної науки. Вбачаються доцільними такі можливі напрями модернізації ОНП за спеціальністю «Історія та археологія»: впровадження курсів з цифрової історії та інформаційно-комунікативної культури історика; формування алгоритмічної грамотності; розвиток інклюзивної цифрової інфраструктури; викладання принципів етики роботи зі свідками війни, захисту персональних даних та протидії кібератакам.

Зміна парадигми історичного пізнання під тиском війни вже розпочалася. Вбачається нагальним завдання вітчизняної системи вищої освіти ІІІ рівня сприяти цьому процесові, спираючись на засади відкритої науки, інклюзивності та об'єктивної верифікації знання, що сприятиме формуванню нового покоління українських докторів філософії, які поєднуватимуть глибоке знання класичної історичної науки з досконалим володінням цифровим арсеналом ХХІ ст.

Література:

1. Берегельська А. Проблеми збереження та захисту архівів, бібліотечних фондів й інших об'єктів культурної спадщини в умовах війни. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2023. Вип. 69. С. 193-214. DOI: https://doi.org/10.15407/np.69.193.

2. Добровольська В. В., Курасова С. І. Проєктна діяльність як інструмент збереження культурної спадщини України в умовах воєнного стану: реставрація, цифровізація та просвітницькі практики. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 76–82. DOI: http://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2026.356337

3. Карташова Л., Бахмат Н. Вплив цифрових технологій на розвиток академічної та фахової комунікативної компетентності в процесі дистанційної підготовки докторів філософії. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 10(44). С. 204–215. DOI: http://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10(44)-204-215

4. Ковальська Л., Яворська Т., Ковальський Г. Документно-інформаційні ресурси архівів, бібліотек і музеїв: цифрові трансформації та виклики війни. *Бібліотечний вісник*. 2024. № 4(276). С. 3-18. DOI: https://doi.org/10.15407/bv2024.04.003.

5. Adebowale A. A. Digital preservation of endangered cultural heritage in conflict zones. *Library Science. Record Studies. Informology*. 2024. P. 20–32. DOI: http://doi.org/10.63009/lsrsi/4.2024.20

6. Graham S., Milligan I., Weingart S. B. et al. Exploring big historical data: the historian's macroscope. New Jersey : World Scientific, 2022. 308 p. DOI: https://doi.org/10.1142/p981
7. Carrozzino M., Bergamasco M. Beyond virtual museums: Experiencing immersive virtual reality in real museums. *Journal of Cultural Heritage*. 2010. Vol. 11, no. 4. P. 452–458. DOI: https://doi.org/10.1016/j.culher.2010.04.001
8. Noble S. U. Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism. New York : New York University Press, 2020. 229 p. DOI: https://doi.org/10.18574/nyu/9781479833641.001.0001
9. Mavrou K., Encarnação P. Technology for Inclusion and Participation for All: Recent Achievements and Future Directions : 18th International Conference, AAATE 2025, Nicosia, Cyprus, September 10–12, 2025, Proceedings, Part I. Cham : Springer Nature Switzerland, 2025. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-032-01628-7

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-668-6-36

ПРИНЦИПИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ: КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ПОРІВНЯННЯ ПІДХОДІВ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Слободянюк О. М.
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу науково-організаційної та кадрової роботи,
Інститут вищої освіти НАПН України
м. Київ, Україна

Академічна доброчесність є однією з ключових передумов забезпечення якості освіти і наукових досліджень, довіри до результатів академічної діяльності та утвердження належної академічної культури. В умовах трансформаційних процесів у системі вищої освіти України, її європейської інтеграції та цифровізації забезпечення академічної доброчесності набуває особливого значення через важливість формування інституційного середовища, у якому доброчесність є нормативною та ціннісною основою освітньо-наукової діяльності.

Вагомим етапом розвитку нормативно-правового регулювання у цій сфері є прийняття Закону України «Про академічну доброчесність» (далі – Закон) від 18 грудня 2025 р. № 4742-IX, який введено в дію 31 липня 2026 р. Закон закріплює поняття академічної доброчесності,